

Tác giả: Lê Minh Hoan

Phó Chủ tịch Quốc hội khóa XV nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam.

Ông sinh năm 1961 tại xã Mỹ Trà, TP. Cao Lãnh, tỉnh Đồng Tháp (cũ), nay là phường Cao Lãnh, tỉnh Đồng Tháp.

Là một người yêu sách và đọc sách từ những ngày bé, ông ấp ủ nhiều dự án, nhiều câu chuyện với những trang sách, trong đó có dự án “ Đọc sách cùng Xích Lô “ - một phong trào khuyến đọc giúp nâng cao tinh thần học tập trong đội ngũ cán bộ, công chức.

Cuốn sách là tuyển tập những cảm nhận của tác giả về 36 Vườn quốc gia tại Việt Nam, những chia sẻ này là những điều cảm nhận chân thực nhất khi tác giả đã đi qua những cánh rừng, chạm tay vào từng phiến lá và cảm nhận từng hơi thở của rừng, của thiên nhiên.

Tuyển tập “Cảm nhận Vườn quốc gia Việt Nam” sẽ đưa bạn đến với thế giới thiên nhiên Việt Nam một cách nhẹ nhàng, chân thực, qua đó giúp bạn hiểu hơn về thiên nhiên nước ta, về những tài nguyên đáng quý mà chúng ta vẫn còn chưa tìm hiểu và khám phá hết.

Lê Minh Hoan

CẢM NHẬN VƯỜN QUỐC GIA VIỆT NAM

LÊ MINH HOAN

Tuyển tập

Cảm nhận

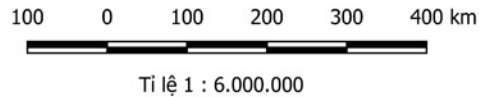
VƯỜN QUỐC GIA VIỆT NAM

NXB Nông nghiệp - Hà Nội
Tháng 4 - 2026

BẢN ĐỒ 36 VƯỜN QUỐC GIA VIỆT NAM

Nguồn: Bản đồ Quy hoạch Lâm nghiệp quốc gia theo Quyết định số 895/QĐ-TTg ngày 14/8/2024 của Thủ tướng Chính phủ

Cơ quan biên tập bản đồ:
Viện Sinh thái rừng và Môi trường
(Trường Đại học Lâm nghiệp)

LÊ MINH HOAN

Tuyển tập

Cảm nhận

VƯỜN QUỐC GIA VIỆT NAM

NXB Nông nghiệp - Hà Nội
Tháng 4 - 2026

Chịu trách nhiệm

Trần Quang Bảo, Cục trưởng Cục Lâm nghiệp và Kiểm lâm

Chủ biên

Lê Minh Hoan

Biên tập

Phạm Hồng Lượng

Trần Nho Đạt

Phạm Duy Long

Nguyễn Thị Hồng Xiêm

Nguyễn Thị Quỳnh

Hình ảnh

Cục Lâm nghiệp và Kiểm lâm, các Vườn quốc gia và GIZ

Thiết Kế

Công ty TNHH Đầu tư và Phát triển Công nghệ THT

Ấn phẩm in trên giấy đạt chứng nhận FSC

Hà Nội, tháng 4 năm 2026

Ấn phẩm này được dự án “Bảo tồn, tài chính bền vững và phát triển các hệ sinh thái phức hợp tại các khu rừng đặc dụng và phòng hộ của Việt Nam” (gọi tắt là MEPA) hỗ trợ thiết kế, dàn trang và in ấn. Dự án do Cục Lâm nghiệp và Kiểm lâm (VNFOREST) trực thuộc Bộ Nông nghiệp và Môi trường (MAE) và Tổ chức Hợp tác và Quốc tế Đức (GIZ) triển khai với sự ủy quyền bởi Bộ Hợp tác và Phát triển Kinh tế Liên bang Đức (BMZ).

TUYÊN BỐ MIỄN TRỪ TRÁCH NHIỆM

Những nội dung, diễn giải, bản đồ và hình ảnh được thể hiện trong ấn phẩm này không nhất thiết phản ánh quan điểm của GIZ và BMZ. Cả GIZ và BMZ đều không đảm bảo tính chính xác hoặc đầy đủ của thông tin trong ấn phẩm này và không chịu trách nhiệm về bất kỳ sai sót, thiếu sót, bản quyền hình ảnh hoặc mất mát nào có thể xảy ra từ việc sử dụng tài liệu.

LỜI TỰA

Là người gắn bó với ngành Lâm nghiệp trong hầu hết thời gian công tác và may mắn tôi được sát cánh cùng nguyên Ủy viên Ban chấp hành Trung ương Đảng, Phó Chủ tịch Quốc hội khóa XV Lê Minh Hoan khi học tập lý luận và công tác tại Bộ Nông nghiệp và Phát triển nông thôn - tác giả cuốn sách này. Vì lẽ đó, tôi đã được đọc nhiều bài viết, ấn phẩm, báo chí (với bút danh đặc biệt - Xích lô), hầu hết các tác phẩm của Ông là viết về chủ đề rừng. Mỗi bài viết không dài, nhưng súc tích, với cách thể hiện là “viết cho Nhân dân, phục vụ quần chúng... cách nói của Nhân dân mộc mạc, giản dị mà chân thành”, từ những vấn đề quản lý, trách nhiệm, định hướng chiến lược phát triển được tác giả truyền cảm hứng qua câu chuyện đời người - rừng cây gắn với các giá trị đa dạng sinh học, đa tác dụng của rừng, hài hòa và phát triển bền vững.

Tôi rất ấn tượng với chủ đề đọc sách cùng Xích lô “Rừng không có thầy, không có bảng, không có phấn. Nhưng ai biết lắng nghe, sẽ thấy rừng dạy ta những bài học sâu thẳm về cân bằng, cộng sinh và bền vững”.

Những ngày gần đây, tôi thực sự bất ngờ, thú vị với sự trân trọng khi được biết với trọng trách Phó Chủ tịch Quốc hội bận bịu công việc, nhưng Ông dành trọn thời gian nghỉ ngơi để viết, hoàn thiện cuốn sách với tâm huyết trước hết “mỗi Vườn quốc gia là một câu chuyện”, tôi đã xin tác giả cho đọc một phần bản thảo.

Cuốn sách “Cảm nhận Vườn quốc gia Việt Nam” là ấn phẩm văn học, kết tinh của một quá trình trải nghiệm với cảm xúc sâu lắng nhất của tác giả; không chú trọng trau

chuốt hình thức, nhưng hàm chứa chiều sâu tư duy; không thiên về miêu tả cảnh quan, mà hướng tới gợi mở nhận thức, cảm xúc được tiết chế, suy tưởng được chưng cất tạo sức lan tỏa vừa mạnh mẽ, vừa bền bỉ; các Vườn quốc gia vẫn hiện lên như những thực thể sống động và có mối liên hệ chặt chẽ với đời sống con người, hun đúc niềm tin rừng đang được bảo vệ, vun đắp bằng trái tim của những người làm lâm nghiệp, cộng đồng xã hội, các thế hệ trẻ, hướng đến tương lai trong kỷ nguyên vươn mình, dân tộc sánh vai cùng năm châu, bốn biển.

Chúng tôi hy vọng những bài viết sâu sắc, phong phú, hấp dẫn về mỗi Vườn quốc gia trong cuốn sách này sẽ là “món ăn tinh thần” hữu ích cho Quý bạn đọc, được Cục Lâm nghiệp và Kiểm lâm lan tỏa; vun đắp vững chắc thêm niềm tự hào cùng sự tri ân đối với các thế hệ cán bộ, công chức, viên chức, người lao động tại các Vườn quốc gia, toàn ngành lâm nghiệp và cả dân tộc ta đã vượt qua bao khó khăn, gian khổ, từng bước mở rộng cánh cửa tương lai tươi sáng của đất nước.

Trân trọng cảm ơn tác giả Lê Minh Hoan, xin chúc Ông mạnh khỏe, tiếp tục truyền cảm hứng cho xã hội, sau này được kêu tác giả là anh Sáu như sự triu mến người miệt vườn dành cho Anh.

TS. Hà Công Tuấn
Chủ tịch Hội Khoa học Kinh tế NN và PTNT
Nguyên Thứ trưởng Thường trực
Bộ Nông nghiệp và Phát triển nông thôn

LỜI GIỚI THIỆU

CỤC LÂM NGHIỆP VÀ KIỂM LÂM

Có những cuộc gặp gỡ không cần sự sắp đặt như khi con người chạm vào rừng, và rừng lặng lẽ chạm lại vào con người. Từ những bước chân tưởng như rất đỗi quen thuộc trong hành trình công tác, tác giả đã dành cho rừng, đến với rừng một cách tiếp cận khác: chậm hơn, sâu hơn, lắng nghe và thấu hiểu.

Với chúng tôi, điều đọng lại từ những trang viết ấy không chỉ là hình ảnh của những chuyến đi, của mỗi Vườn quốc gia, mà là một dòng chảy xuyên suốt của nỗi niềm cảm xúc và sự suy tư bền bỉ - nơi trách nhiệm được nâng đỡ bởi tình yêu và tư duy bảo tồn gắn với phát triển được soi chiếu từ chính những vẻ đẹp, giá trị và sức sống của các hệ sinh thái rừng Việt Nam.

Cuốn sách này không đơn thuần là tập hợp những trang ghi chép, những câu chuyện kể về 36 Vườn quốc gia. Đó thực sự là hành trình cảm nhận đầy rung động - nơi mỗi bước chân là một lần đối thoại thâm lặng với thiên nhiên, mỗi trải nghiệm là một lần chiêm nghiệm về những vấn đề lớn của thời đại: bảo tồn đa dạng sinh học, thích ứng với biến đổi khí hậu, phát triển sinh kế bền vững và kiến tạo một nền kinh tế rừng đa giá trị.

Qua những dòng văn dung dị mà giàu chiều sâu của mạch nguồn cảm xúc, các Vườn quốc gia hiện lên không chỉ với vẻ đẹp kỳ vĩ, nguyên sơ với nhiều nét độc đáo, mà còn như những “không gian sống” toàn vẹn - nơi thiên nhiên không chỉ tồn tại, mà còn nuôi dưỡng tâm hồn con người, gìn giữ bản sắc văn hóa truyền thống và mở ra những cơ hội phát triển bền vững cho hiện tại và tương lai.

Điều làm nên giá trị đặc biệt của cuốn sách không chỉ nằm ở những gì được ghi lại, mà còn ở tư duy, cách nhìn đầy tính nhân văn, gợi mở của tác giả. Từ trải nghiệm thực tiễn và tầm nhìn chiến lược, mỗi trang viết đều hàm chứa những thông điệp rất sâu sắc: chuyên từ tư duy “bảo vệ rừng” sang “quản trị hệ sinh thái rừng”; từ “khai thác đơn giá trị” sang “phát triển đa giá trị”; từ “quản lý dựa vào mệnh lệnh hành chính” sang “quản trị dựa trên tri thức, công nghệ và sự tham gia của cộng đồng”. Đây cũng chính là những định hướng cốt lõi mà ngành Lâm nghiệp Việt Nam đang kiên trì theo đuổi. Ở góc độ quản lý ngành, Cục Lâm nghiệp và Kiểm lâm đặc

biệt trân trọng sự thấu hiểu và sẻ chia sâu sắc của tác giả đối với những nỗ lực bền bỉ, sự hy sinh thầm lặng của lực lượng bảo vệ rừng, các chủ rừng và cộng đồng địa phương trên khắp cả nước. Những trang viết ấy không chỉ là sự ghi nhận, mà còn là nguồn động viên, cổ vũ lớn lao, tiếp thêm niềm tin, sức mạnh và trách nhiệm cho những con người đang ngày đêm gìn giữ màu xanh của Tổ quốc.

Cuốn sách cũng vì thế mà không chỉ dành riêng cho những người làm nghề rừng mà dành cho tất cả những ai còn biết rung động trước một tán cây, một tiếng chim hót, còn biết suy tư trước một dòng suối và còn tin rằng sự phát triển của con người không thể tách rời khỏi sự bền vững của thiên nhiên.

Khép lại cuốn sách, người đọc có thể sẽ không nhớ hết tên từng vườn quốc gia, nhưng chắc chắn sẽ mang theo một cảm nhận rõ ràng hơn: rừng không chỉ là tài nguyên, mà rừng còn là không gian sinh tồn, là ký ức, là bản sắc, là tương lai của mỗi quốc gia và của toàn nhân loại. Và hơn thế, rừng còn là lời nhắc nhở bền bỉ rằng cách chúng ta ứng xử với thiên nhiên ngày hôm nay chính là cách chúng ta định hình tương lai sau này.

Với tất cả những giá trị đó, Cục Lâm nghiệp và Kiểm lâm xin trân trọng bày tỏ sự tri ân đối với tác giả và tin tưởng rằng, cuốn sách này sẽ lan tỏa mạnh mẽ những thông điệp, giá trị nhân văn, khơi dậy tình yêu thiên nhiên, tình yêu rừng, góp phần nâng cao ý thức bảo

tồn thiên nhiên và trách nhiệm xã hội của mỗi tổ chức, cá nhân. Qua đó, góp phần củng cố niềm tin, tạo động lực và truyền cảm hứng cho hành trình xây dựng một nền lâm nghiệp Việt Nam hiện đại, bền vững, thích ứng với biến đổi khí hậu - vì tương lai xanh của đất nước và các thế hệ mai sau.

Đề rồi, từ những trang viết này, tình yêu rừng không chỉ được kể lại mà sẽ tiếp tục được lan tỏa, được gìn giữ và được viết tiếp bằng hành động của mỗi chúng ta.

PGS. TS. Trần Quang Bảo
Cục trưởng
Cục Lâm nghiệp và Kiểm lâm

LỜI GIỚI THIỆU

GIZ

Việt Nam nổi tiếng với sự đa dạng sinh học phong phú, vẻ đẹp thiên nhiên và bản sắc văn hóa đặc sắc của mình. Rừng, đất ngập nước và các hệ sinh thái khác là mạch sống của đất nước và cộng đồng. Các hệ sinh thái khỏe mạnh mang lại nhiều lợi ích và các dịch vụ thiết yếu cho nền kinh tế, cho sự phát triển bền vững và sinh kế của người dân. Trong đó, các Vườn quốc gia là những yếu tố then chốt giúp duy trì những lợi ích này như là một phần của các cảnh quan có khả năng chống chịu, qua đó, bảo vệ nền kinh tế nông thôn năng động và tạo nền tảng cho các giải pháp khí hậu lâu dài.

Cuốn sách Cảm nhận Vườn quốc gia Việt Nam giới thiệu 36 Vườn quốc gia trên toàn quốc, dẫn dắt chúng ta nhìn nhận các Vườn quốc gia không chỉ là môi trường tự nhiên cần được bảo vệ, mà còn là nền tảng cho sự phát triển bền

vững và toàn diện. Cuốn sách khơi gợi một tư duy vô cùng mới: bảo vệ thiên nhiên chính là củng cố sinh kế vững mạnh và có khả năng chống chịu. Tác giả Lê Minh Hoan mời gọi chúng ta cùng dạo bước qua những miền cảnh quan khác nhau, cùng chiêm nghiệm những chi tiết tinh tế và sẽ chia về giá trị của thiên nhiên, cũng như mối liên hệ sâu sắc giữa thiên nhiên đối với sự an lành trong mỗi chúng ta.

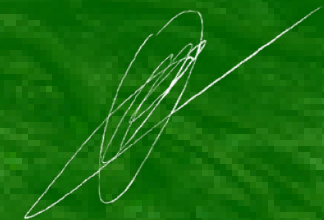
Năm 2022, Khung Đa dạng sinh học Toàn cầu Côn Minh - Montreal đã được 196 quốc gia thông qua tại Hội nghị Liên hợp quốc về Đa dạng Sinh học (COP15). Là một quốc gia tham gia, Việt Nam đã thể hiện cam kết toàn

cầu của mình nhằm ngăn chặn sự suy giảm đa dạng sinh học và thúc đẩy một lối sống bền vững, bao trùm. Với tinh thần đó, cuốn sách này hướng đến việc nâng cao nhận thức, truyền cảm hứng cho những hành động thiết thực và khuyến khích mỗi chúng ta sống hài hòa với thiên nhiên.

Hơn 50 năm qua, Việt Nam và Đức đã hợp tác trong nhiều lĩnh vực hướng tới phát triển bền vững. Cùng với Bộ Nông nghiệp và Môi trường và các đối tác ở cấp quốc gia và địa phương, Chính phủ Đức đã hỗ trợ quản lý tích hợp các khu bảo tồn và quản lý rừng bền vững. Từ việc tăng cường quản trị Vườn quốc gia và cơ chế tài chính bền vững đến thúc đẩy các giải pháp dựa vào cộng đồng và đề cao tri thức truyền thống, sự hợp tác này gắn kết thiên nhiên với con người. Đồng thời, sự hợp tác cũng kết nối các cam kết

của Việt Nam trong khuôn khổ toàn cầu với các hành động thực tiễn tại địa phương. Những kết quả đạt được từ những nỗ lực chung trong lĩnh vực lâm nghiệp và đa dạng sinh học là minh chứng cho những gì mà các quan hệ đối tác bền chặt và tin cậy có thể mang lại.

Tôi hy vọng cuốn sách này sẽ khơi dậy sự tò mò và truyền cảm hứng để bạn đọc khám phá những khu bảo tồn thiên nhiên kỳ vĩ của Việt Nam. Trên hết, tôi mong rằng ấn phẩm sẽ đóng góp vào những nỗ lực lâu dài, hết sức cần thiết, nhằm bảo tồn thiên nhiên tuyệt đẹp của Việt Nam cho các thế hệ mai sau.

Oemar Idoe
Trưởng khối các dự án về
khí hậu và môi trường, GIZ Việt Nam

MỤC LỤC

VƯỜN QUỐC GIA

Ba Bể	Khi núi soi bóng hồ và người Tày giữ nhịp thuyền	14	Núi Chúa	Nơi sa mạc gặp biển và sự sống nảy mầm từ khô hạn	62
Ba Vì	Mang mùi thuốc núi về nhà	16	Phía Oắc - Phía Đén	Khi tên gọi đã là một câu chuyện	64
Bạch Mã	Nơi mây dạy con người biết sống chậm	18	Pù Mát	Nơi rừng dạy con người cách sống chậm	66
Bái Tử Long	Nơi biển cũng biết lắng nghe	21	Phong Nha - Kẻ Bàng	Khi đá kể chuyện và bóng tối nuôi dưỡng ánh sáng	68
Bát Xát	Nơi biên giới không chỉ là đường kẻ trên bản đồ	23	Phú Quốc	Nơi rừng giữ lấy biển và biển ôm lấy rừng	70
Bến En	“Hạ Long trên cạn” của miền Thanh	26	Phước Bình	Nơi rừng không chỉ xanh mà còn “biết sống cùng người”	73
Bidoup - Núi Bà	Bản giao hưởng của rừng và con người	28	Sông Thanh	Nơi rừng kể chuyện bằng im lặng	75
Bù Gia Mập	Nơi rừng không chỉ là màu xanh	30	Tà Đùng	“Vịnh Hạ Long” của đại ngàn Tây Nguyên	77
Cát Bà	Nơi rừng bước ra biển và biển bước vào lòng người	32	Tam Đảo	Nơi rừng nâng đỡ những tầng suy nghĩ	79
Cát Tiên	Nơi rừng còn biết thở và con người học lại cách lắng nghe	34	Tràm Chim	(1) Khi đất biết thở, nước biết nhớ và con người học lại cách sống (2) Câu chuyện của vùng đất biết thở	81
Chư Mom Ray	Nơi rừng không chỉ là cây	37	U Minh Hạ	Khi đêm xuống và đất rừng lên tiếng	85
Chư Yang Sin	Khi đại ngàn cất tiếng gọi từ tầng mây	39	U Minh Thượng	Khi rừng kể câu chuyện của đất và người	88
Côn Đảo	Nơi con người học cách đi chậm để nghe thiên nhiên thở	41	Vũ Quang	Về với Vườn quốc gia Vũ Quang	91
Cúc Phương	(1) Nơi rừng thở bằng cánh bướm (2) Chuyện tình của rừng và người giữ rừng	43	Xuân Liên	Nơi rừng không chỉ là rừng	93
Du Già	Cao nguyên đá Đòng Văn - Nơi đá nở hoa và con người học cách đi chậm	48	Xuân Sơn	Khi rừng kể chuyện về con người	96
Hoàng Liên	Nơi rừng chạm vào mây, người chạm vào chính mình	50	Xuân Thủy	Nơi đất, nước và con người học cách sống cùng nhau	99
Kon Ka Kinh	Nơi rừng kể chuyện bằng hơi thở	53	Yok Đôn	Khi rừng thở bằng nhịp cồng chiêng	102
Lò Gò - Xa Mát	Lò Gò - Xa Mát	56			
Mũi Cà Mau	Nơi rừng giữ đất - đất giữ người Và dấu chân khai mở đất phương Nam	59			

VƯỜN QUỐC GIA BA BỂ

Khi núi soi bóng hồ và người Tày giữ nhịp thuyền

Ảnh: VQG cung cấp

Có những nơi, thiên nhiên không chỉ là phong cảnh. Thiên nhiên là ký ức sống. Ở phía Bắc, giữa trùng điệp núi đá vôi của tỉnh Bắc Kạn cũ (nay là tỉnh Thái Nguyên), có một mặt nước nằm yên như một trang sách mở. Đó là Vườn quốc gia Ba Bể, nơi núi và hồ đối thoại với nhau bằng im lặng. Ba Bể không ồn ào như những điểm đến đông người. Hồ ở đây không phô trương. Mặt nước xanh thẳm, phẳng lặng như một tấm gương khổng lồ soi bóng núi rừng. Sáng sớm, sương giăng nhẹ, chiếc thuyền độc mộc của bà con người Tày lướt qua, để lại một vệt sóng nhỏ, như một nét bút mềm trên trang giấy nước.

▼ Núi và hồ - một hệ sinh thái của sự nâng đỡ

Ba Bể không chỉ là hồ. Đó là hệ sinh thái núi và hồ đan xen, nơi rừng giữ nước, nước nuôi rừng và con người sống giữa vòng tròn tuần hoàn ấy. Núi ở đây không sắc cạnh dữ

dội. Núi mềm mại, ôm lấy hồ như vòng tay. Hồ không sâu hun hút để gây sợ hãi, mà sâu đủ để giữ bí mật của rừng. Thiên nhiên ở Ba Bể dạy một bài học giản dị: mọi thứ tồn tại không phải để cạnh tranh, mà để nâng đỡ nhau.

Núi che gió. Rừng giữ đất. Hồ điều hòa khí hậu. Con người giữ ký ức.

▼ Chiếc thuyền độc mộc - biểu tượng của sự chậm rãi

Chiếc thuyền độc mộc của người Tày không ồn ào. Không động cơ gầm rú. Chỉ có mái chèo khua nhẹ, con thuyền được đục từ thân cây lớn. Một thân gỗ - một con thuyền. Giản dị nhưng bền bỉ. Như cách người miền núi sống: không phô trương, không vội vàng. Khi thuyền trôi giữa hồ, người ta hiểu rằng tốc độ không phải thước đo của giá trị. Có những hành trình cần đi chậm để nhìn rõ hơn. Phát triển cũng vậy. Nếu Ba Bể vội vàng xây dựng, bê tông hóa, đông đúc hóa, có thể sẽ mất đi điều quý nhất: sự tĩnh lặng.

▼ Văn hóa Tày - hồn của mặt nước

Ba Bể không chỉ có núi và hồ. Ba Bể có tiếng then, có đàn tính, có những ngôi nhà sàn nép mình bên triền núi. Người Tày không sống tách khỏi thiên nhiên. Bà con sống cùng hồ, cùng rừng. Bà con hiểu khi nào nước dâng, khi nào cá về, khi nào rừng đổi lá.

Văn hóa ấy không nằm trong bảo tàng. Nó nằm trong nếp sinh hoạt, trong bữa cơm bên bếp lửa, trong câu chuyện kể cho con cháu về hồ Ba Bể. Giữ Ba Bể không chỉ là giữ diện tích mặt nước, mà là giữ nhịp sống của cộng đồng quanh hồ.

▼ Khai mở tư duy phát triển từ “giữ”

Phát triển bền vững ở Ba Bể không phải là xây thêm thật nhiều khu nghỉ dưỡng. Không phải là làm cho hồ đông kín du khách. Khai mở tư duy ở đây là hiểu rằng: giữ được hệ sinh thái nguyên vẹn chính là nền tảng của kinh tế dài lâu. Du lịch sinh thái không chỉ để tham quan, mà để học cách tôn trọng. Người đến Ba Bể không chỉ ngắm cảnh, mà cảm nhận sự cân bằng. Nếu một ngày hồ đục đi, rừng thưa đi, thuyền độc mộc biến mất - thì Ba Bể sẽ chỉ còn là một địa danh, không còn là linh hồn.

▼ Ba Bể - lời nhắc về sự hài hòa

Giữa thời đại mà con người quen với tiếng động cơ, với nhịp sống nhanh, Ba Bể như một khoảng lặng. Khi ngồi trên thuyền độc mộc, nghe tiếng mái chèo chạm nước, nhìn núi soi bóng hồ, người ta bỗng thấy mình nhỏ lại. Và khi con người biết mình nhỏ lại trước thiên nhiên, đó là lúc nhận thức lớn lên.

Ba Bể không cần được chinh phục.

Ba Bể cần được lắng nghe.

Một buổi chiều, khi mặt trời nghiêng qua dãy núi, mặt hồ ánh lên sắc vàng nhạt. Chiếc thuyền độc mộc lặng lẽ trở về bến. Khói bếp nhà sàn bay lên giữa thung lũng. Núi vẫn đứng đó.

Hồ vẫn nằm đó.

Con người vẫn chèo thuyền qua những mùa nước.

Và Ba Bể nhắc ta một điều:

Phát triển không phải là thay đổi mọi thứ.

Phát triển là biết điều gì phải giữ lại.

Giữ núi.

Giữ hồ.

Giữ chiếc thuyền độc mộc.

Giữ tiếng then của người Tày.

Giữ để mai này, khi soi mình xuống mặt nước, chúng ta vẫn còn thấy một phần hồn của đất nước trong đó.

Ảnh: VQG cung cấp

VƯỜN QUỐC GIA BA VÌ

Mang mùi thuốc núi về nhà

Ảnh: VQG cung cấp

Có những buổi sáng ở Vườn quốc gia Ba Vì, sương không vội tan. Nó treo lơ lửng trên tán rừng, men theo bậc đá rêu phong, rồi dừng lại trước những nếp nhà thấp của bà con người Dao ở lưng chừng núi.

Ba Vì không ồn ào. Ba Vì thủ thủ. Như cách rừng vẫn nói chuyện với người bằng mùi lá, vị rễ, bằng sự kiên nhẫn rất dài của núi.

Vì vậy, khi nghĩ đến quà lưu niệm cho Ba Vì, đừng hỏi bán gì cho đẹp. Hãy hỏi làm sao mang được một mảnh tinh thần của núi về nhà, mà núi vẫn còn nguyên?

❖ Quà lưu niệm - một thang thuốc ký ức

Ở Ba Vì, một gói lá thuốc tẩm của người Dao không chỉ để tẩm. Đó là tri thức sống. Mỗi nắm lá là một mùa rừng, mỗi bài thuốc là một lần người lên núi, cúi xuống, lựa chọn, rồi gửi về bằng hiểu biết tích lũy qua nhiều thế hệ.

Quà lưu niệm vì thế bắt đầu từ những điều rất thật: túi lá thuốc khô gói trong vải thô; xà phòng thảo mộc nấu thủ công; lọ cao dược liệu mùi ngai ngái, đắng nhẹ lúc đầu, ấm dần về sau. Trên nhãn chỉ cần một dòng đủ để người cầm hiểu: “Tri thức dược liệu người Dao - thu nhập quay về với cộng đồng”. Không phải mua một sản phẩm, mà là đỡ lấy một phần tri thức bản địa.

❖ Những vật nhỏ - để ký ức ở lại lâu

Ba Vì lớn, nhưng ký ức ở lại thường rất nhỏ. Móc khóa Ba Vì làm từ gỗ rừng trồng hợp pháp, tre, hay vải thô. Hình khắc giản dị: dáng núi trong sương, một chiếc lá thuốc, hay ký hiệu Ba Vì - Rừng và Người. Mỗi chiếc kèm thẻ giấy nhỏ nhắc về nguồn gốc vật liệu và câu chuyện rừng.

Sổ tay Ba Vì mỏng, bìa giấy tái chế hoặc vải thô, buộc dây gai. Bìa in chìm vệt núi, đường mây, vài chiếc lá thuốc. Trang đầu chỉ một câu: “Có những điều chỉ nên ghi lại khi lòng đã lắng” bên trong, xen vài trang in mờ tên cây thuốc (không ghi công thức), còn lại là khoảng trống cho người viết.

Ba Vì không nói thay ai. Khung ảnh mộc từ gỗ không sơn phủ, chỉ xử lý dầu tự nhiên để giữ vân. Mặt sau khắc rất nhỏ: “Ba Vì - nơi núi rừng chữa lành con người.”

Không bán kèm ảnh. Vì mỗi người đều có một khoảnh khắc của riêng mình. Thêm những vật rất nhẹ tay: bookmark gỗ hình lá thuốc; túi vải mini đựng sổ và móc khóa; thẻ gỗ khắc chữ “Sống điều độ - như núi dạy”. Không đắt, không nhiều, nhưng có lý do để tồn tại.

❖ Không gian trưng bày - như bước vào nhà thuốc của rừng

Không gian quà lưu niệm Ba Vì không nên giống cửa hàng.

Hãy để nó giống nhà thuốc cũ giữa rừng.

Ánh sáng vàng ấm, mùi thảo mộc rất nhẹ.

Không nhạc, chỉ tiếng gió xa.

Trưng bày thấp để người xem phải cúi mình.

Mỗi góc là một “bài thuốc”: thuốc tẩm - trà thảo mộc - vật mộc - tri thức.

Vật liệu thô: gỗ, tre, vải, giấy kraft.

Một băng ghế thấp để ngồi lại, một cuốn sổ lớn để ai đó viết vài dòng rồi đi tiếp.

Người xem không bị thúc mua.

Chỉ được mời chọn một thứ thật sự muốn mang về.

❖ Lối kết - như khói thuốc bảng lảng

Quà lưu niệm Ba Vì không cần mang hình núi thật rõ. Chỉ cần mang được tinh thần của núi: tri thức bản địa được tôn trọng, dược liệu được khai thác vừa đủ để rừng còn thở, và con người học cách chăm sóc mình như chăm sóc núi.

“
Có những món quà không để trưng bày, chỉ để khi chạm vào. Ta người thấy mùi thuốc rừng và nhớ rằng: đã có một ngọn núi từng dạy mình sống chậm hơn một nhịp.”

VƯỜN QUỐC GIA BẠCH MÃ

Nơi mây dạy con người biết sống chậm

Ảnh: Hoàng Văn Sáu. VQG cung cấp

Có những khu rừng không chỉ là cây.
Có những dãy núi không chỉ là đá.
Có những con suối không chỉ chảy nước.
Mà là chảy... một thứ ký ức.
Chảy một thứ hơi thở.

Chảy một thứ nhắc nhở dịu dàng rằng: đời sống của con người không thể tách rời đời sống của rừng. Bạch Mã là một nơi như ri.

Nói là Vườn quốc gia, nghe có vẻ trang trọng và mang tính “quản lý”. Nhưng ai đã từng đặt chân lên những con dốc mờ sương, nghe tiếng chim gọi nhau trong lùm cây ẩm mát, thấy mây lùa qua vai áo... thì sẽ hiểu: Bạch Mã không phải chỉ là một “địa danh”, Bạch Mã là một cuộc gặp. Cuộc gặp giữa con người với thiên nhiên, giữa cái vội vàng của đời sống với cái thông thả của núi rừng, giữa những tính toán ngắn hạn với một tầm nhìn dài hơi.

❖ **Có những bài học không nằm trong sách, mà nằm trong... mây**
Người miền xuôi thường nghĩ mây là thứ

để ngắm. Nhưng lên Bạch Mã mới thấy mây không chỉ để ngắm, mây còn để dạy: Mây dạy con người rằng mọi thứ rồi cũng đi qua. Mây dạy con người rằng có những chuyện không thể nắm bắt.

Thác Vũ Hồ. Ảnh: Nguyễn Vũ Linh. VQG cung cấp

Mây dạy con người rằng người ta có thể chạy rất nhanh... nhưng tới cuối cùng cũng chỉ là trở về với chính mình. Mây tràn qua

lối đi, lùa qua rừng, phủ lên mái nhà, rồi tan. Không giành phần, không cạnh tranh, không đòi hơn. Nhìn mây mà tự dưng thấy lòng nhẹ.

Bạch Mã có cái giỏi là không cần nói nhiều, mà vẫn làm người ta biết im lặng, biết nghe, biết ngó lại mình.

❖ **Rừng là một cộng đồng - chớ phải kho gỗ**

Có thời, người ta nhìn rừng bằng con mắt của “tài nguyên”. Cây bao nhiêu khối? Gỗ loại gì? Bán được mấy đồng? Tính rứa thì rừng chỉ là đống gỗ đứng chờ ngày đốn.

Nhưng nhìn kỹ hơn một chút, sẽ thấy: rừng là một cộng đồng sống. Trong đó cây là “nhà” của chim, chim là “người gieo hạt”, suối là “mạch máu”, đất là “kho ký ức”, lá mục là “thức ăn nuôi đất”, côn trùng là “người thợ” âm thầm, thú rừng là “người giữ cân bằng”.

Một cây ngã xuống không chỉ mất một thân gỗ. Mà có khi mất một chiếc tổ, mất một đường bay, mất một mùa sinh sản. Rừng không phải cái kho để lấy. Rừng là một cơ thể để nương tựa.

Ở Bạch Mã, mỗi bước chân mình đi là đi trên một hệ thống sống tinh vi đến kỳ lạ. Sống mà không phô trương. Sống mà không ồn ào. Đó là cái “đời sống bí mật” của rừng.

❖ **Bạch Mã - nơi rừng xanh giữ nước cho miền Trung**

Miền Trung thương lắm. Nắng thì cháy, mưa thì lụt, bão một trận là rất ruột. Có những năm, người ta nói chuyện biến đổi khí hậu nghe tưởng chuyện xa xôi, nhưng rồi nhìn nước cuốn trôi cả xóm, nhìn sông lên như con dữ, mới hiểu biến đổi khí hậu không phải chuyện trên tivi. Nó nằm ngay

dưới chân mình. Trong câu chuyện đó, rừng không chỉ là “cảnh đẹp”. Rừng là tấm áo giáp mềm của vùng đất, rừng giữ nước, rừng giữ đất, rừng giữ khí hậu, rừng giữ sự sống cho đồng bằng. Mất rừng là mất khả năng tự bảo vệ.

Nhiều khi ta xây kè bê tông, làm công trình chống sạt lở... Nhưng quên mất rằng giải pháp căn cơ nhất đã có sẵn từ ngàn đời: Giữ rừng. Bạch Mã đứng đó như một “tháp nước” tự nhiên, cứ lặng lẽ gom mây, giữ sương, giữ nguồn, không cần một lời kêu công.

Chà và chân nâu. Ảnh: Phan Doãn Vọng. VQG cung cấp

❖ **Du lịch rừng - nếu làm tử tế, là cách để người dân thương rừng**

Có người sợ du lịch sẽ làm rừng hư. Cũng đúng, nếu làm kiểu “lấy cho nhanh”. Nhưng nếu làm tử tế, du lịch lại là cách để người dân có sinh kế, cộng đồng có thêm động lực bảo vệ rừng, du khách học được văn hoá ứng xử với thiên nhiên.

Đi rừng không chỉ để chụp ảnh, đi rừng là để học, học cách bước nhẹ, học cách nói khẽ, học cách không bẻ một cành cây chỉ vì thích, học cách mang rác về, học cách xin phép rừng trước khi đi vào.

Nói như người Huế: “Đi mô cũng rứa, có tình có nghĩa thì rừng thương lại”.

❖ Bạch Mã không chỉ là Vườn quốc gia, mà là một “trường học” của tương lai

Trường học không nhất thiết phải có bảng đen phấn trắng. Bạch Mã là một trường học như ri: bài học về đa dạng sinh học, bài học về khí hậu, bài học về cân bằng, bài học về kiên nhẫn, bài học về cách sống có giới hạn. Rừng dạy con người rằng:

Không phải thứ chi cũng là của mình. Không phải thứ chi cũng được phép lấy. Không phải thứ chi cũng có thể khai thác hoài mà không trả giá. Ở đời, có những giới hạn là để giữ nhau. Giữ rừng cũng là giữ cho con cháu mình có chỗ mà thở.

❖ Bạch Mã - một lời nhắc nhẹ, mà sâu

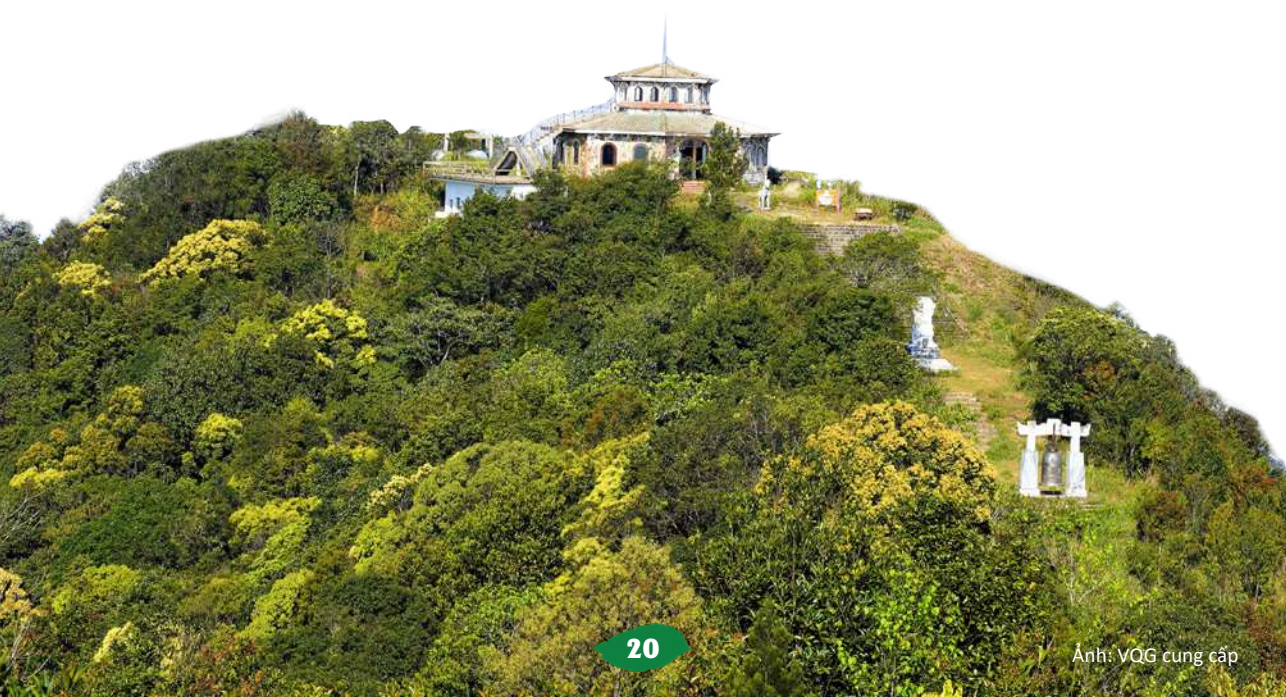
Có lần, đứng giữa mây Bạch Mã, người ta tự dưng nghĩ: Mình sống cả đời, chạy lo đủ thứ, mà quên mất cái điều đơn giản nhất: Muốn đi xa thì phải có nơi để về.

Bạch Mã là một nơi để về. Không phải về để hưởng thụ, mà về để tự nhắc mình: rừng còn thì mình còn, rừng yên thì mình yên, rừng thở được thì thành phố mới thở được.

Rứa đó. Bạch Mã không nói nhiều.

“ Nhưng ai nghe được tiếng rừng, sẽ hiểu: Giữ rừng không chỉ là nhiệm vụ của Kiểm lâm, mà là trách nhiệm của cả một cộng đồng. ”

Và cũng là cách tử tế nhất để mình trả ơn đất.

VƯỜN QUỐC GIA BÁI TỬ LONG

Nơi biển cũng biết lắng nghe

Vịnh Trà Thần. Ảnh: VQG cung cấp

Có những vùng biển, sóng không chỉ vỗ vào bờ... mà vỗ vào ký ức.

Ở phía Đông Bắc của tỉnh Quảng Ninh, nơi những dãy núi đá vôi nhô lên từ mặt nước xanh biếc, có một vùng di sản ít ồn ào hơn người hàng xóm nổi tiếng Vịnh Hạ Long. Đó là Vườn quốc gia Bái Tử Long - một khoảng lặng của biển.

❖ Không phải nơi ít đẹp... mà là nơi ít được kể

Người ta thường đến Hạ Long để ngắm cảnh. Còn Bái Tử Long... giống như một cuốn sách chưa được mở hết.

Những hòn đảo đá vôi xếp chồng như những trang sách cổ.

Những cánh rừng ngập mặn len lỏi giữa đất và nước.

Những bãi triều, nơi con nước lên xuống như nhịp thở của biển. Ở đó, thiên nhiên không phô bày. Thiên nhiên... giữ lại.

❖ Biển không chỉ là mặt nước

Chúng ta thường nhìn biển bằng con mắt của mặt nước: sóng, tàu, du lịch, cảnh đẹp. Nhưng ở Bái Tử Long, biển là một hệ sinh thái nhiều tầng:

- Trên mặt nước: những đảo đá vôi, chim trời, gió biển.

- Dưới mặt nước: san hô, cỏ biển, những đàn cá âm thầm di chuyển.

- Ở ranh giới: rừng ngập mặn, nơi đất và nước gặp nhau, không tranh giành.

Diệc đen. Ảnh: VQG cung cấp